

Denisa Walková¹

Masarykova univerzita, Ústav české literatury a knihovnictví

<https://orcid.org/0009-0008-4193-1772>

MEZI ČEŠTINOU A SLOVENŠTINOU – JAZYKOVÉ INTERFERENCE SRBSKÝCH BOHEMISTŮ PŘI UČENÍ SE SLOVENSKÉMU JAZYKU

Příspěvek se věnuje fenoménu mezijazykového transferu v souvislosti s procesem učení se druhému cizímu slovanskému jazyku. Tedy vliv již osvojeného jazyka na nový osvojovaný jazyk stejné jazykové rodiny a vliv těchto jazyků ve vědomí osobnosti. Příspěvek prezentuje nejen dosavadní zkoumání o jazykovém transferu a interferenci, ale zároveň poskytuje náhled do vzdělávacího systému oboru Bohemistika Filologické fakulty v Bělehradě, který je stručně představen a jehož vybraní studenti se zapojili do výzkumného šetření.

Práce v první části vymezuje termíny jazyková interference a transfer, popisuje příčiny jejího vzniku a také stručně zmiňuje specifika českého a slovenského jazyka spolu s jejich podobnostmi a odlišnostmi. Následně jsou představeny výsledky případové studie, která byla založena na kvalitativním sběru dat (pozorování a analýza dokumentů, kde bylo využito metody analýzy chyb) mezi studenty bohemistiky – obor Češti jazyk, književnost i kultura Bělehradské univerzity. Vybraní respondenti studují mimo češtiny také slovenštinu jako výběrový předmět. Práce představí získaná data, odhalí s jakými negativními transfery se studenti potýkají a nabídnou způsoby, jak negativnímu přenosu v procesu učení zabránit a zvýšit tak efektivitu osvojení jazyka.

Klíčové slová: studium jazyků, interference, mezijazykový transfer, analýza chyb, západoslovanské jazyky

Úvod. Slovenský jazyk spadá, stejně jako jazyk český, do rodiny západoslovanských jazyků, jehož vztah (s ohledem na kašubštinu, horní a dolní lužickou srbštinu a polštinu) je češtině nejpříbuznější. Ve srovnání s češtinou je jeho odlišnost pouhých 11 %, u polštiny je to 26 %. Slovenštinu ve světě užívá nad pět milionů osob, mimo Slovensko a Česko také v Maďarsku a dalších státech. Podle odhadů je mluvčích slovenštiny v České republice od 150- do 200-tisíc (Nekvapil et al., 2009: 36).

¹ walkovadenisa@mail.muni.cz; studentka doktorského studia

V rámci čtyřletého studia bohemistiky na Filologické fakultě Bělehradské univerzity mají studenti povinnost od třetího ročníku bakalářského studia studovat druhý slovanský jazyk. Jazyky výběru jsou ruština, ukrajinština, běloruština, polština a slovenština.

Ohlédneme-li se do nedávné minulosti, slovenština se netěšila velkému zájmu z řad srbských bohemistů. Mezi absolventy končícími svá studia v akademickém roce 2020/2021 si nikdo nevybral slovenštinu jako druhý slovanský jazyk, ve skupině studentů absolvujících v akademickém roce 2021/2022 to byla jedna studentka (která úspěšně dokončila všechny čtyři semestry Savremeni slovački jezik P 1–4²) a mezi studenty, kteří ukončí svá studia v letošním akademickém roce (2022/2023) opět nikdo nestuduje slovenštinu jako další jazyk. Zlom však nastal rovněž letos, kdy se čtyři studenti třetího ročníku bohemistiky (z celkového počtu šesti) rozhodli pro slovenštinu a nyní jsou v začátečnické skupině (tj. P 1 a P 2). Tito studenti budou absolventy bohemistiky v příštím akademickém roce 2023/2024.

Zájemcům o studium slovenštiny (jako druhého slovanského jazyka) jsou nabízeny kurzy po 90 minutách dvakrát týdně. Ty se opírají o učebnici *Křížom krážom: Slovenčina A1*, kterou vydala Univerzita Komenského v Bratislavě – Studia Academica Slovaca – centrum pro slovenčinu ako cudzí jazyk (Kamenárová et al., 2018).

Jazyková interference. Mezijazyková interference nebo také vliv mateřského či jiného již dříve osvojeného cizího jazyka na nový osvojovaný jazyk s sebou nese řadu negativních vlivů, především zvýšenou chybovost v cílovém (nově osvojovaném) jazyku. Názory na míru chybovosti způsobenou právě interferencí se různí, vliv může mít klima třídy, prostředí učebny, hluk, stres, motivace, Zimová upozorňuje také na píli žáka a úroveň jeho myšlení (Zimová, 1967: 9). Jako další vlivy působící negativně a zvyšující mezijazykovou inferferenci jmenujme navíc únavu (Festman, 2010). Všechny tyto zmíněné faktory mohou negativně ovlivnit studium jazyka, je proto těžké změřit skutečný vliv a přesný podíl těchto faktorů. (Zimová, 1967: 9).

Interference, nebo transfer? František Čermák označuje transfer jako „(negativní či pozitivní) účinek, přenos struktury jednoho jazyka (zvláště rodného) do produkce jazyka druhého“ (Čermák, 2011: 326). Negativním transferem je míněno nežádoucí ovlivňování nově nabývaného jazyka již zvládnutým (osvojeným jazykem), tzv. chybovost. Zde se rovněž pracuje s již výše zmíněným termínem interference. Naopak žádoucí vliv usnadňující nabývání nového jazyka je označován za pozitivní transfer (Ellis, 1977: 51 – 52). Toto rozdělení na pozitivní a negativní transfer užívá i Fernándezová a Cairnsová (Fernández/Cairns, 2017: 122 – 123) nebo Butlerová a Hakuta (Butler/Hakuta, 2006: 130). V jiných

² P jako pomoční.

materiálech můžeme narazit na skutečnost, kdy se termín transfer užívá pouze pro pozitivní přenos, interference výhradně jako přenos negativní. Protože názor na terminologii není pevně ustálen, v této práci budeme operovat s termíny interference, negativní i pozitivní transfer.

Pozitivní a negativní transfer. V široké veřejnosti obecně panuje názor, že čím více si jsou osvojené a osvojované jazyky podobnější, tím snazší je pro studenta proces nabývání jazyka. Toto přesvědčení můžeme do jisté míry vnímat jako pravdivé, ale míra negativního transferu zde není zanedbatelná. Pozitivním transferem, který nabízí podobné jazyky, může být urychlení počáteční fáze učení a relativně vysoké porozumění osvojovanému jazyku, případně využití těch jazykových modelů, které v těchto jazycích „fungují“ stejně.

Na druhou stranu, zaměříme-li se na transfer negativní, neboli interferenci, přílišná podobnost zabraňuje snazšímu odhalení kontrastu a studentovo vnímání „sklouzne“ ke zjednodušování na poli výslovnosti hlásek, morfologie, lexika (tzv. falešní přátelé) a větné struktury mezi jazyky. Především produktivní dovednosti (tvorba promluv a textu) činí studentům komplikace. Míra porozumění a produkce je často neúměrná a vyšší stupeň porozumění vytváří iluzi dostatečné znalosti jazyka. Pro další informace o interferenci mezi blízkými jazyky doporučujeme publikaci *The bilingual brain: neuropsychological and neurolinguistic aspects of bilingualism* (Albert/Obler, 1978).

O negativním transferu u příbuzných jazyků hovoří nejen Veselý (viz dále) ale také Šourková a Zajíčková, podle kterých je to „obtížné právě proto, že mnoho jevů je sice podobných, ale nikoli shodných a mnoho jevů se shoduje jen částečně“ (Zajíčková et al., 1967: 8). Student učící se podobným jazykům musí nutně provádět dvojí diferenciaci – student hledá, co je mezi jazyky společné, a také si musí uvědomit, co se mezi nimi odlišuje (ibidem: 136). Nutno však upozornit na fakt, že tito autoři se věnují interferenci mezi češtinou a ruštinou, tedy jazyky sice příbuznými, ne však do takové míry jako jsou čeština a slovenština (viz Úvod). Zvýšená podobnost u těchto dvou západoslovanských jazyků povede k náročnějšímu procesu diferenciaci, neboť je nutné provedení jemnější analýzy (Zajíčková et al., 1967: 12). Problémem může být také studentova ignorance skutečně brát v potaz ony drobné rozdíly u jazyků a aktivně pracovat na potlačení opakujících se chyb. (Během upozornění na chybu lektorkou během výuky, jednalo se o výraznou podobnost formy slova, student projevil nevoli koulením očima a odseknutím: „To je detail.“)

Je nutné si uvědomit, že negativní transfer je mezi příbuznými jazyky silnější než během studia jazyka např. z jiné jazykové rodiny, stejně jako je silnější ten pozitivní. Ten se u vzdálenějších jazyků nemusí projevit vůbec (Veselý, 1985: 38).

Příčiny vzniku jazykové interference. Jazyková interference vzniká na základě silné fixace systému jazyka mateřského. Osvojený systém je pro uživatele

natolik zautomatizován, že se přenáší i do dalších oblastí (Veselý, 1985: 18). Jazykový transfer se však objevuje i v situaci, kdy se jedná o již několikerý osvojený jazyk. Ty pak můžeme rozdělit na:

- Nulový transfer – žádný přenos mezi jazyky;
- Transfer z mateřského jazyka (zde MJ – srbština);
- Transfer z cizího jazyka (zde vynecháme jazyky mimo slovanský areál, tedy CJ1 – čeština)
- Neexistující transfer – žádný z jazyků (MJ nebo CJ1) nemá vliv na nový osvojovaný jazyk (CJ2) (Rothman et al., 2011: 8).

V tomto výzkumu se nevěnuje primární pozornost na přenášení mateřského jazyka (MJ) na jazyk cizí (CJ), nýbrž vliv dříve osvojeného slovanského jazyka (CJ1 – češtiny) na jazyk dodatečně osvojovaný (CJ2 – slovenština). Navíc naši respondenti nedisponují pouze jazykem mateřským (srbština), českým a slovenským, nýbrž také dalšími – angličtina, němčina atd.

V rámci výzkumné sondy prováděné pro účely tohoto příspěvku se zaměřujeme především na negativní transfer (interferenci) mezi dříve osvojeným a později osvojovaným jazykem stejné jazykové rodiny – tedy češtinou a slovenštinou, jež si jsou velmi blízké (viz Úvod). Lze hovořit o skutečnosti, kdy dříve vytvořený jazykový návyk je silnější než návyk nový, a proto vzniká onen přenos a chybovost založená na přenášení jednoho způsobu na druhý (Smirnov, 1961: 44).

Základní rozdělení jazykové interference definuje Veselý – na primární a sekundární. Mezi primární se řadí jazykové kontakty ve vědomí bilingvní (nebo multilingvní) osoby a nedokonalé osvojení jazyka (mezijazyk³). Nedostatečná diferenciací jevů nebo případné výpůjčky ze „silnějšího“ jazyka zde vedou k interferenci. Jako sekundární příčiny se označují momentální psychické stavy uživatele (Veselý, 1985: 19, 36).

Specifika českého a slovenského jazyka. Rozdílům mezi českým a slovenským jazykem se věnuje několik publikací, např. studie *Slovenčina a čeština, synchronne porovnanie s cvičeniami* (Sokolová et al., 2005), nebo závěrečné studentské práce *Shody a rozdíly v lexiku češtiny a slovenštiny* (Grígeľová, 2013), *Česko-slovenské lexikální rozdíly* (Chalupová, 2013) nebo *Nástrahy blízké příbuznosti (Slovensko-česká lexikální mezijazyková homonymie)* (Márová, 2015).

V době výzkumu (duben 2023) se skupina respondentů nacházela ve fázi výuky, kdy na základě učebnice *Křížom-krážom: Slovenčina A1* (Kamenárová et al., 2018) byla seznámena s abecedou a výslovností hlásek, deklinací substantiv a adjektiv, personálními pronominy a konjugací verb (některé konjugační třídy, modální slovesa, préteritum). Na tomto základě byly záměrně vybrány určité

³ Během osvojování nového cizího jazyka si student tvoří vlastní systém, do něž zahrnuje všechny dosavadní znalosti o způsobu fungování již osvojených jazyků. Na tomto základě dochází k osobnímu potvrzování a vyvracení hypotéz o fungování nově osvojovaného jazyka (Janíková, 2014: 36).

kategorie, na kterých se demonstrují podobnosti a odlišnosti obou jazyků, pro podrobnější výklad podobných a odlišných jevů doporučujeme práce kolegů (viz výše).

Podobnosti a odlišnosti

Vokály a konsonanty

Pohlédneme-li na výskyt vokálů v češtině a slovenštině, uvidíme, že slovenština navíc disponuje tzv. širokým e, graficky označeným jako ä. Často se i ve slovenských slovech můžeme setkat s výslovností blízké hlásce e, slovenské ä se v češtině vyskytuje jako a/á nebo ě (čeština/slovenština: maso/mäso, mäta/mäta, päť/pät').

Počet dlouhých vokálů je stejný, liší se však diftongy. V češtině se vyskytují tři – ou, au, eu, ve slovenštině jsou čtyři – ia, ie, iu, ô.

Distribuce konsonantů je ve slovenském jazyce vyšší, navíc se vyskytují dz, dž, měkké l a dlouhé varianty l a r. Na rozdíl od češtiny se ve slovenštině nevyskytuje hláska ř (Ratajová, 2021: 15).

Morfologie

Slovenský deklinační systém je značně jednodušší než český – obsahuje menší množství pádových koncovek a také menší možnosti hláskoslovných alternací. V češtině se typicky vyskytují v dativu a lokálu singuláru feminina (Ratajová, 2021: 19). Pro porovnání: čeština: maminka – mamince, sága – sáze, moucha – mouše, strouha – strouze vs. slovenština: mamička – mamičke, sága – ságe, mucha – muche, struha – struhe.

Kromě toho ve slovenštině více platí aglutinační morfologický typ, proto frekventovaněji dochází k pádovému synkretismu. To zajišťuje stejné (anebo podobné) koncovky pro slova napříč rody a vzory (Sokolová, 2005: 75). Jako příklad můžeme uvést dativ plurálu: čeština: ženám, růžím, písniím, kostem, městům, mořím vs. slovenština: ženám, ružiam, piesnam, kostiam, mestám, moriam.

Jako další rozdíly můžeme jmenovat absenci vokativu ve slovenštině, české maskulinní vzory jsou obohaceny o muž a soudce, slovenské zase o tvar u rodu ženského gazdiná.

V obou jazycích dochází k rozlišování adjektiv na měkká a tvrdá (čeština/slovenština: mladý/pekný, jarní/cudzí), deklinační paradigmata jsou obdobná, výraznější rozdíl je u slovenských měkkých adjektiv, které berou na zřetel rod substantiva (čeština/slovenština: cizí muž, cizí žena, cizí dítě / cudzí muž, cudzia žena, cudzie dieťa).

K dalším podobnostem řadíme výskyt jmenných adjektiv (ačkoliv jsou v češtině častější) a přivlastňovacích adjektiv. Ve slovenštině však nedochází

k alternacím (čeština/slovenština: matčini synové / matkíni synovia). Komparace adjektiv vzniká na stejném principu, tedy pomocí sufixů, u superlativ přidáním prefixu nej-/naj-.

Co do pronomin, zásadním rozdílem mezi češtinou a slovenštinou je výraznější pádový synkretismus (ve prospěch slovenštiny). Pro srovnání: čeština: o **tom** našem nějakém, o **té** naší nějaké vs. slovenština: o **tom** našom nejakom, o **tej** našej nejakaj.

Numerálie v obou jazycích respektují u vybraných číslovek rozlišování rodů. Jako příklad uveďme následující: čeština: jedenø dům, jedna žena, jedno štěně; dva muži, dva domy, dvě ženy, dvě děti vs. slovenština: jedenø dom, jedna žena, jedno šteňa; dvaja muži, dva domy, dve ženy, dve deti: V této slovnědruhové skupině je nejzásadnějším rozdílem existence životnosti u maskulin (Ratajová, 2021: 18 – 27). Příkladem nám ve slovenštině může být: dvaja muži vs. dva domy; kupujem piatich psov vs. kupujem päť domov.

Co do systému konjugace verb, ta je v přítomném čase opět jednodušší ve slovenštině, kdy vždy 1. os. sg. ind. préz. obsahuje koncovku -m, zatímco v češtině rozlišujeme na -m, -u, i. Pro srovnání v češtině: rozumím, čtu, chci, ve slovenštině: rozumíem, čítam, chcem. L-ové přičestí v minulém čase a kondicionálu se používá stejně, čeština však navíc disponuje koncovkou -ly pro ženský rod plurálu (Ratajová, 2021: 27). Pro doplnění a podrobnější popis odkazujeme na práce M. Sokolové a kolektivu *Slovenčina a čeština, synchronne porovnanie s cvičeniami* (Sokolová et al., 2005) nebo A. Ratajové: *Výuka češtiny jako cizího jazyka pro mluvčí slovenštiny na lékařských fakultách* (Ratajová, 2021).

Lexikum

Několik desetiletí trvající společná historie, soužití obou národů a také genetická a geografická blízkost je zjevná ve vysoké míře lexikální shody. To je navíc podpořeno vzájemným ovlivňováním (Márová, 2015: 8). Sokolová odkazuje na výzkumu F. Uhra, kdy podle jeho výzkumů z 90. let minulého století „existuje mezi češtinou a slovenštinou formální a významová shoda v textech v rozsahu 38 %, částečná v rozsahu 46 % a komunikačně problémové lexémy představují pouze 16 %“ (Sokolová, 2005: 155).

Výzkumná sonda

Užitá metoda a způsob zkoumání

Během zkoumání bylo využito metody error analysys, tedy analýzy chyb. Vycházíme z předpokladu, že chyba není nežádoucím jevem, nýbrž krokem, který vede k uvědomění si rozdílu mezi jazyky a následnému zapamatování (Brown, 2007: 257). Nadto se tato metoda dá považovat za metodu praktickou (Lekova, 2010: 322 – 323), během testování se totiž projeví chyby, kterých se student

skutečně dopouští, a můžeme měřit jejich frekvenci, případně opakování. Cílem tohoto výzkumu je tedy na chyby vzniklé na základě naučených vzorců z českého jazyka upozornit a poukázat, na co se konkrétně zaměřit.

Tato metoda zahrnuje – sběr dat, identifikaci chyb, popis chyb, vysvětlení chyb, evaluaci chyb. Protože je tato výzkumná sonda inspirována výzkumem Kotkové (Kotková, 2017), rovněž i my se vyhneme evaluaci chyb. Evaluace chyb je totiž krokem, během kterého se měří dopad chybovosti na porozumění adresáta, ať už rodilého nebo nerodilého mluvčího (Kotková, 2017: 39). Protože se vyskytujeme v prostředí, které nenabízí dostatečné množství osob užívající slovenský jazyk, byl závěrečný krok analýzy chyb vynechán.

Co do určování chyb, i zde budeme vycházet z výše zmíněného výzkumu, který se opíral o třídídimenzionální klasifikaci, která byla vytvořena pro korpus FRIDA (French Interlanguage Database) (Kotková, 2017: 42). Na základě inspirace kategorizace chyb podle Kotkové, v této sondě budeme rozlišovat:

- Formální chyby – diakritika, grafémy, interpunkce, velké a malé písmeno;
- lexikální chyby – deformované slovo, výpůjčka z MJ nebo SJ1, formální záměna, sémantická záměna, chybějící morfém;
- morfosyntaktické chyby – substantiva, adjektiva, pronomina – v pádech, slovesa – v časech, kondicionálu, imperativu, vidu;
- syntax – slovosled, chybějící slovo, přebývající slovo, spojovací prostředek,
- jiné – chyby v prepozicích, chyby v rodu adjektiv a zájmen, sociolingvistické nedostatky (Kotková 2017: 57 – 58).

Po klasifikaci zvýrazníme ty chyby, které byly způsobeny interferencí z jazyka českého (případně z MJ, tj. srbštiny).

Testování studentů (sběr dat) prováděla sama autorka příspěvku, během označování chyb ve slovenštině využila spolupráce s lektorkou kurzu Savremeni slovački jezik P 2 Janou Ruman a jazykového lektora Mgr. Radoslava Raffaje, Ph.D. Následnou analýzu chyb, popis a vysvětlení autorka prováděla bez kooperace s dalšími osobami.

Zkoumaný vzorek naplnili studenti v přibližném věku (tj. 21 – 22 let). Věk je faktorem, který může do jisté míry ovlivnit proces osvojování jazyka. Zatímco dospělí se učí rychleji, děti naopak získávají trvalejší schopnost jazyk udržet (Kotková, 2017: 35). V rámci naší zkoumané skupiny, kdy se věk respondentů pohyboval v mezích čerstvých dvacátníků, není tento individuální rozdíl zásadní. Mezi zkoumanými byly tři ženy a jeden muž. Protože nejsou žádné potvrzené studie o tom, že by některé z pohlaví bylo úspěšnější v nabývání jazykových schopností, věříme, že tento nepoměr nebude mít vliv na objektivní výsledky sondy.

Pozorování

Pozorování proběhlo během dvou vyučovacích lekcí v dubnu 2023. Pozorovatelka zaznamenávala na výzkumný arch chyby, které se u studentů

vyskytly. Následně onu chybu okomentovala – co bylo vyučujícím požadováno (správná forma) a během jaké aktivity k chybě došlo.

V době zkoumaných hodin žádný z přítomných studentů (na první lekci jedna studentka, na druhé lekci celkem tři – jeden student a dvě studentky) se nedopustili závažné chyby lexikální, morfosyntaktické či syntaktické. To si však vysvětlujeme skutečností, že během zkoumaných hodin neprobíhala žádná aktivita vyšší kognitivní náročnosti vyžadující produktivní dovednost – např. tvorba vlastních vět. Studenti vyplňovali gramatická cvičení, ve kterých tvořili správné formy pro slovesa v minulém čase, případně extrahovali informace ze zadaného textu. Jediným lexikálním prohrěškem, který se dvakrát opakoval, byla záměna spojky a reflexivního zájmena. Proti požadovanému slovenskému „sa“ studenti do textu doplnili, po vlivu interference z českého jazyka, „se“: (se mnou, stretla som se).⁴ Všechny další chyby, vepsané do záznamového archu, byly chyby výslovnostní. Zde uvádíme příklady, co studenti vyslovili namísto požadované normy: [gde], [nespala], [nehovorate], [pravdu], [žiádné].⁵

Během této výzkumné činnosti jsme rovněž zaznamenali pozitivní transfer. Studenti bohemistiky měli výrazně vyšší podíl porozumění než studenti jiných oborů. Jejich mateřskými obory byly rusistika, germanistika, anglistika a obecná literatura a teorie literatury. Studenti bohemistiky slovenským slovíčkům rozuměli a snažili se náznaky pomoci svým kolegům: „Pokud znáš to slovo chorvatsky, česky je to podobné.“ V tomto případě se jednalo o opakování slovní zásoby na téma jídlo. Zde vidíme, že sami bohemisté chtěli využít pozitivního transferu mezi dalšími jazyky a s jeho pomocí dovést spolužáka ke správné odpovědi.

Analýza dokumentů

Výzkumné sondy se zúčastnili všichni studenti ze skupiny začátečníci (Savremeni slovački jezik P 2), tj. čtyři. Bohužel se nám nepodařilo navázat kontakt s absolventkou z akademického roku 2021/2022, proto nemáme žádný vzorek ze skupiny pokročilí (Savremeni slovački jezik P 3 a P 4), tedy se studentkou, která dokončila všechny čtyři semestry výuky.

Účast čtyř respondentů-záčátečníků (dále jen respondentů) nám poskytla odpovědi v celkem čtyřech testech. Ty se skládaly z pěti částí. První tři se věnovaly především zaznamenání socio-demografických a specifických rysů respondenta, tj.:

- I. oddíl – pohlaví a věk;
- II. oddíl – dotazník na jazykovou znalost (jazyk, úroveň, certifikát ano – ne);
- III. oddíl – motivace – proč jsem si zvolil/a slovenštinu jako další slovanský jazyk.

⁴ Namísto: so mnou, stretla sam sa.

⁵ Namísto: [gde], [ňespala], [ňehovorate], [praudu], [žiadne].

Následující dva oddíly se zaměřily na zkoumání jazykových schopností respondenta. Ve čtvrtém oddíle byla věnována pozornost širší slovní zásoby v porovnání mezi češtinou a slovenštinou (témata: jídlo, dům/byt a jeho vybavení). Respondenti v průběhu jedné minuty vypisovali slovíčka na určité téma, nejprve v českém, později ve slovenském jazyce. Tato situace se opakovala jak pro téma jídlo, tak pro téma dům/byt a vybavení. Celkový čas, který byl na tuto aktivitu vymezen, čítal čtyři minuty.

V závěrečném oddíle studenti psali dva souvislé texty. Jeden z nich byl popis obrázku rodiny, studenti museli během tvorby textu splnit následující zadání:

- Text o délce 8 – 10 vět;
- kdo je na obrázku + věk (číslky napište slovy);
- jak vypadají;
- co dělají (práce, koníčky, jazyky).

I během tvorby druhého textu byli respondenti požádáni, aby naplnili zadání, nebyl však dodán obrázek a v tomto smyslu byla respondentům dána větší svoboda. Tématem bylo: Můj víkend v Bělehradě, studenti měli splnit:

- Text o délce 5 vět;
- co jste viděli (místa);
- co jste dělali a jedli (aktivity, jídlo);
- používejte minulý čas.

Na vytvoření obou textů měli respondenti celkem dvacet minut.

Úroveň osvojení jazyka může i v rámci jedné skupiny výrazněji kolísat, ne všichni studenti vždy dosahují stejné úrovně. Během tohoto šetření byli respondenti označeni kódy R1, R2, R3 a R4 záměrně – sestupně podle stupně osvojení a ovládnutí českého jazyka – tedy R1 nejlepší atd.

S výjimkou respondenta R1, který se češtině věnuje pět a půl roku, se všichni učí česky po dobu necelých tří let. Zadání, která byla v testu použita jsou po jazykové stránce všemi respondenty naprosto zvládnuté, všichni dosahují jazykové úrovně podle SERRJ minimálně B1. Zároveň zvolená témata byla vybrána záměrně na základě učebnice slovenštiny se kterou pracují *Křížom-krážom: Slovenčina A1* (Kamenárová et al., 2018) a která již byla probrána, tudíž předpokládáme částečnou znalost jak slovní zásoby, tak gramatických pravidel.

Motivace

Jeví se, že hlavním důvodem zvolení si slovenštiny jako dalšího slovanského jazyka mezi srbskými bohemisty je právě podobnost mezi oběma jazyky (v příloze Tabulka 1). Jako další důvody byly uváděny melodičnost slovenštiny a její krása jako jazyka (3x), touha znát rozdíl mezi jazyky (1x) a geografická blízkost obou zemí (1x).

Test lexika

Respondenti v rámci jedné minuty vypisovali co nejvíce slovíček na předem určená témata. Cílem bylo zjistit, jak velká může být propast mezi znalostí základních potravin a vybavení domácnosti v českém a slovenském jazyce a také zda dochází k transferům, případně jakým.

Téma *Jídlo*

Z pohledu kvantity slovíček, pouze u dvou respondentů byl zaznamenán výrazný rozdíl ve prospěch češtiny (R1: 10:5, R2: 9:4), rozdíl u R3 nebyl tak markantní (10:7), u R4 dokonce znalost slovenských výrazů převýšila češtinu (8:10).

Podstatné však je, zda docházelo k výpůjčkám a v jakém směru. U třech respondentů bylo mezi českými slovíčky použito jedno slovenské, bylo zaznamenáno také drobné ovlivnění slovenštinou (R1: mrkva, R2: ryža, R3: vajce).⁶ Ve stejném počtu zaznamenáváme i výpůjčky v opačném směru, tedy české výrazy mezi slovenskými (R1: kurecí mäso, R3: mrkev, R4: okurky).⁷ Více než nežádoucí interference jsme však zaznamenali pozitivního transferu (z češtiny do slovenštiny), kdy respondenti využili výrazů, které jsou buďto identické nebo podobné. Podobnost slova tak byla využita k zapamatování, přesto však došlo i k zachování rozdílnosti mezi jazyky: R1: jahoda, koláč, chlieb; R2: voda, piva, mrkva; R3: pizza, sendvič, zmrzlina, polievka, chlieb; R4: čokoláda, chlieb, vajce, maslo, sol, mrkva, palačinky.

Téma *Dům/byt a vybavení*

I v tomto tématu jsme nejprve zkoumali množství osvojené slovní zásoby a následně jsme analyzovali chyby a nacházeli případné transfery. Stejně jako u předchozího tématu, i zde jsme u dvou respondentů nezaznamenali velký rozdíl co do množství (opět ve prospěch češtiny). Výsledky jsou u R1: 7:5 a R3: 10:8. U zbylých dvou však byl rozdíl markantnější (R2: 13:1, R4: 12:6).

V části s českými výrazy nebyla tentokrát zaznamenána žádná interference ze slovenského jazyka, naopak tomu došlo ve třech případech (R1: skriň, R3: televize, R4: kúpelna).⁸ I zde byl pozitivní transfer silnější než negativní, slova, která jsou v obou jazycích totožná jsou R1: okno, R3: koberec, okno, R4: lampa. Výrazy, které jsou výrazně podobné, avšak studenti opět pouze využili podobnosti a doučili se rozdíly pro slova: R1: stôl, dvere, R2: stôl, R3: posteľ, dvere, stôl, R4: vaňa, kuchyňa, stôl.

Pro přehlednost přikládáme na závěr článku přehledovou tabulku (Tabulka

⁶ Česky: mrkev, rýže, vejce X slovensky: mrkva, ryža, vajce.

⁷ Česky: kuřecí, mrkev, okurky X slovensky: kuracie, mrkva, uhorky.

⁸ Česky: skříň, televize, koupelna X slovensky: skriňa, televízor, kúpeľňa.

2), která souhrnně zobrazuje transfer v obou směrech. Na ní lze názorně vidět, že pozitivní transfer převyšuje nad negativním.

Psaní

V tomto oddíle byla testována nejen slovní zásoba, ale zároveň způsob a úroveň tvoření gramatických tvarů a syntaktických struktur. Stylistika nebyla v této části testována, tudíž ani hodnocena.

Na rozdíl od předchozího oddílu, tato část byla zodpovídána rovnou ve slovenštině, bez předchozího požadavku cokoliv tvořit v jazyce českém. Respondenti tedy na místě tvořili primárně slovenský text.

Po nalezení chyb (posuzovatelem se stal slovenský lektor Mgr. Radoslav Raffaj, Ph.D.), byly chyby barevně označeny a následně rozříděny do kategorií chyb jako:

- Formální (černá barva);
- morfosyntaktické (modrá barva);
- lexikální (růžová);
- syntaktické (fialová);
- jiné (zelená).

Po kategorizaci chyb jsme hledali podobnost mezi českým a slovenským (případně srbským) výrazem. Chybovosti, která vznikla interferencí z MJ nebo CJ1 (čeština), se následně detailněji věnujeme. Chyby, které nejsou způsobeny interferencí, nejsou komentovány.

Nejprve se zaměříme na chyby formální. Mezi ty řadíme chyby porušující pravidla českého pravopisu, chyby v interpunkci či nadbytečná a chybějící písmena. Ač žádný z osmi textů (*Rodina* a *Můj víkend v Bělehradě*) nebyl prost formálních chyb, pouze u dvou respondentů (ve dvou textech, *Rodina* a *Můj víkend v Bělehradě*) mohly být způsobeny interferencí z lépe osvojeného českého jazyka. Tyto fauly se projevily ve slovech: v Bělehradě, města, restauraci, krásný, máma, **sedmdesiat**.⁹ Většího množství chyb se zde dopustil R1, který, jak už bylo řečeno, na rozdíl od ostatních, studuje češtinu již pět a půl roku. Konstatujeme, že co do formálních chyb, zde probíhal negativní transfer z českého pravopisu a interpunkce minimálně. Vyskytuje se zde však i případ, který není možné zcela jistě identifikovat, např. ve slově dedko je navíc měkčení ě (pravděpodobně po vzoru slova děda z češtiny), na druhou stranu slovo dědko se v českém jazyce v této podobě nevyskytuje.

Jako chyby morfosyntaktické jsme označovali takové prohřešky, které obsahují špatnou koncovku ve flexivních slovních druzích. Protože není vždy zcela

⁹ Česky: v Bělehradě, města, restauraci, krásný, máma, sedmdesát X slovensky: v Belehrade, mesta, reštaurácii, krásny, mama, sedemdesiat.

jednoznačné, zda se jedná o chybu založenou na neznalosti syntaktických vztahů mezi slovy (neznalost slovesné vazby) nebo nedostatečném osvojení deklinačních a konjugačních pravidel (v tomto případě by se jednalo o chybu morfologickou), rozhodli jsme se po vzoru výzkumu R. Kotkové uplatnit kompromisní řešení a vytvořit kategorii chyb morfosyntaktických. Těch bylo, s ohledem na bohatou flexi obou zkoumaných jazyků (češtiny a slovenštiny) více, i co do počtu příkladů negativního transferu. Jako příklady zde uvádíme: má velkou rodinu, poslední víkend, navštívili chrám sv. Sávy, po centru města, v restauraci, Karadžordžův, v krásném Zemunu, mladší, starší.¹⁰

Do kategorie lexikálních chyb jsou zařazovány deformace slova, záměny s podobným slovem nebo záměna se slovem z jiného jazyka, mateřského či jiného dříve osvojeného. Mezi výpůjčkami z češtiny se objevily např. tyto výrazy: řidič, důchodci, jenom, dům, chodila, obrázek, let, fotbal, levé, inženýr, kromě, na židli, míst, především, hodně, procházeli jsme se, řízek, odtamtud, vedle, jmenuje se, miminko.¹¹ Překvapivě žádná z lexikálních výpůjček nebyla z MJ, tedy srbského jazyka.

Syntaktické chyby s sebou nesly prohřešky jako nadbytečné nebo chybějící slovo, nevhodně zvolený spojovací prostředek nebo nevhodnou předložku, špatný slovosled nebo defektní strukturu fráze (přenášení struktur z jiného jazyka, kalky atd.). Ač text žádného z respondentů nebyl prost tohoto typu chyb, s výjimkou jednoho výrazu – o víkend¹², nebyly zaznamenány žádné chyby, které by byly zapříčiněny negativním transferem z češtiny.

Poslední kategorie chyb, nazvaná souhrnně jako prohřešky jiné povahy, zahrnovala chyby vzniklé neznalostí ustálených výrazů a frází, případně sociokulturních reálií a zvyků. Pravděpodobně jsou to místa, která nelze s jistotou určit za defektní, přesto by je rodilý mluvčí v této podobě nepoužil. Na tomto místě bychom zmínili a krátce okomentovali ty z nich, která by v textu tvořeném v češtině nečinila žádné potíže. Užití vlastních jmen Lucie, Petr, ve slovenském prostředí by bylo pravděpodobně použito jméno Lucia a Peter nebo názvu tradičního jídla čevapi, které by bylo na Slovensku pravděpodobně označeno jako čevapičiči.

V příloze na konci článku v tabulkách a grafech (Tabulka 3 – 7, Graf 1 – 5) uvádíme počet slov (včetně předložek a spojek) v jednotlivých studentských

¹⁰ Česky: má velkou rodinu, poslední víkend, chrám sv. Sávy, po centru města, restauraci, Karadžordžův, v krásném Zemunu, mladší, starší X slovensky: má veľkú rodinu, posledný víkend, chrám sv. Sávu, po centre mesta, reštarurácii, Karadžordževov, v krásnom Zemune, mladšia, staršia.

¹¹ Česky: řidič, důchodci, jenom, dům, chodila, obrázek, let, fotbal, levé, inženýr, kromě, na židli, míst, především, hodně, procházeli jsme se, řízek, odtamtud, vedle, jmenuje se, miminko X slovensky: šofér, dôchodcovia, len, dom, išla, obrázok, rokov, futbal, ľavej, inžinier, okrem, na stoličke, miest, predovšetkým, veľa, prechádzali sme sa, rezeň, odtiaľ, vedľa, volá sa, bábätko.

¹² Česky: přes víkend X slovensky: cez víkend.

pracích a také celkový součet. Následuje procentuální vymezení celkového počtu chyb (na základě naší zvolené kategorizace) a také zvýraznění těch, které jsou pravděpodobně způsobeny interferencí z českého jazyka.

Shrme-li celkový počet chyb napříč všemi osmi texty, výsledkem nám bude číslo 150 chyb, z toho bylo 64 pravděpodobně zapříčiněno negativním transferem. Nejvíce chyb jsme zaznamenali v kategorii lexikálních chyb (u všech respondentů), dále morfosyntaktické, formální, jiné a na posledním místě chyby syntaktické. Neznamená to, že respondenti nechybovali co do tvorby syntaktických struktur, spíše se neprojevovalo ovlivnění českým jazykem. Chybování bylo pravděpodobně zapříčiněno nedokonalým osvojením studovaného jazyka. Ze všech respondentů se největší chybovost způsobená negativním transferem projevila u R1.

Podpoření efektivity nabývání jazyka ze stejné jazykové rodiny. Analýza chyb, která byla užita v našem výzkumu, nám může posloužit jako výchozí materiál. Chyby, kterých se respondenti nejčastěji dopouštěli, podle naší kategorizace vycházejí jako chyby lexikální. Srovnáme-li názory odborníků, jak chybu odbourat a v budoucím užívání se jí vyvarovat, zjistíme, že se názory liší. Někteří upřednostňují zdůraznění chyby a práci s ní, jiní naopak chybu ignorovat a neupírat na ni zvýšenou pozornost, aby naopak nedošlo k nechtěnému zapamatování defektní struktury (Choděra, 2006: 50 – 52).

My se přikláníme k názoru, že upozornění na chybu je způsobem, jak se do budoucna vyhnout jejímu tvoření. Základním didaktickým přístupem, který se po odhalení chyby nabízí, je uvedení správné formy v kontextu (nikoliv izolovaně) a její následné opakování. Tak se docílí určitého zautomatizování a vytvoření správné struktury (Keslerová, 2014: 71). Učitel rovněž může onu chybu napsat na tabuli spolu se správným výrazem, odhalit motivaci chyby (způsobenou interferencí) a společně chybu okomentovat a zdůvodnit. Student si také může různé jazyky, kterým se učí, zafixovat buďto na prostředí, ve kterém je vzděláván a ve kterém je používá, případně na roli, kterou znalost tohoto jazyka naplňuje.

Všechny výše zmíněné návrhy vycházejí z práce s chybou a její korekce. Detailněji se tomu věnuje velké množství autorů, jmenujme např. *Principles of Language Learning and Teaching* (Brown, 2007), *Learning Teaching: A Guidebook for English language teachers* (Scrivener, 2005), *Didaktika cizích jazyků* (Hendrich, J., 1988) nebo sborník *Práce s chybou ve výuce cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)* (Houžvička, 2014).

Práce s chybou je tedy přirozený jev a je místem, kde se na půli cesty střetávají učitel a student. Lektor, který chybu identifikuje, taktně na ni upozorňuje a nabízí řešení. Na druhé straně je student, který musí chybu přijmout a jemu vlastními učitelskými mechanismy vytvořit správný návyk a opakování chyby se do budoucna vyhnout. Uzavřeme proto tuto část nepřiliš idylickým, ale o to reálnějším názorem, že interferenci je možno překonat tehdy, kdy zdokonalíme své jazykové kompetence ve všech jazycích (Kussmaul, 1995: 17).

Závěr. Mnoho autorů se věnuje zachycení pozitivních i negativních transferů mezi jazyky (ať už vzdálenými, nebo příbuznými). Nebyl nám však znám podobný výzkum, který by propojil jak teoretické shrnutí jazykové interference, tak praktickou aplikaci mezi českým a slovenským jazykem, proto jsme se rozhodli provést malou výzkumnou sondu na vzorku srbských bohemistů studujících slovenštinu jako druhý slovanský jazyk na půdě Filologické fakulty Bělehradské univerzity.

Respondenti zapojení do výzkumu si zvolili slovenštinu jako další slovanský jazyk z několika důvodů. V jejich odpovědích zaznívaly zmínky o melodičnosti a kráse jazyka, schopnosti následně rozlišit jazykové odlišnosti nebo geografické blízkosti obou států. V čem se u všech respondentů odpovědi shodovaly byla právě podobnost českému jazyku.

Úroveň znalosti jazyka nebyla v rámci jedné skupiny stejná, označení respondentů kódy R1, R2, R3 a R4 odráží stupeň osvojení českého jazyka, kdy R1 ovládá jazyk nejlépe, R4 nejhůře.

Během testování slovní zásoby (Oddíl IV, slovní zásoba, témata: Jídlo, Dům/byt a jeho vybavení) se jazyková interference nijak výrazněji neprojevila. Pouze minimálně docházelo k negativním výpůjčkám mezi jazyky, naopak jsme zaznamenali schopnost respondentů rozlišovat drobné nuance mezi oběma jazyky, zapamatovat si je a v testu lexika je uplatnit.

Data, která vyšla během psaní textu na daná témata (Oddíl V, tvorba textů, témata: Rodina, Můj víkend v Bělehradě), s ohledem na délku a úroveň osvojení češtiny, ukázala, že výsledek mezijazykové interference u R1, který se češtině věnuje nejdéle, je nejvyšší. Více než polovina chyb byla zaviněna negativním transferem (celkem 55 %) z toho nejvíce v kategorii lexikální. U dalších respondentů, kteří se češtině věnují necelé tři roky byla míra interferenčních chyb nižší. U R2 to bylo 28 %, u R3 38 % a u R4 43 %. Stejně jako u R1, i v textech ostatních respondentů výrazně převyšovaly prohřešky v lexiku.

Nejpříznivějších výsledků zde dosáhla R2. Oba vytvořené texty obsahovaly 131 slov, celkový počet chyb činil 43, z toho interferenčních pouze 12. V porovnání s R1, jehož texty sice byly nejdélejší (167 slov), obsahovaly však také nejvíce prohřešků (62 chyb), z toho 34 chyb bylo zaviněno negativním transferem. Důvodů, proč se během analýzy dokumentů texty R2 ukázaly jako nejlepší, může být několik. Délka studia českého jazyka se nabízí jako jeden faktor, který zde působil pozitivně. Tedy kratší délka studia jazyka nevytvořila tak silné návyky v užívání jazyka jako tomu bylo u R1. Zároveň bychom neměli opomínat na další faktory jakými jsou prostředí (všichni respondenti vyplňovali testy za stejných podmínek, tedy ve stejné časové dotaci, prostoru i hluku), míra motivace, soustředění, píle a disciplíny. Mimo to také momentální psychologické stavy a nálada studenta. Poslední zmíněné nemůžeme hodnotit, z diskuse s lektorkou slovenského jazyka a zkušenosti vlastní

můžeme vyvodit, že dobrý výsledek u R2 vychází z nadprůměrné píle, zájmu a množství času ochotnému studiu věnovat.

Zastavíme-li se krátce u výsledků R3 a R4, jejich texty byly z celé skupiny respondentů nejkratší (méně než 100 slov) a chyby způsobené negativním transferem se z celkového počtu chyb pohybovaly okolo 40 %. Výsledek 43 % je pak celková hodnota, která prezentuje chyby způsobené interferencí, shrneme-li výsledky všech respondentů.

Zhodnotíme-li výsledky, kterých se nám dostalo jak během pozorování, tak během vyhodnocování dokumentů, je patrné, že k transferu zde dochází oběma směry. Pozitivní transfer studentům pomáhá s porozuměním nového jazyka, na druhou stranu, především během tvorby vlastních textů na základě vlivu češtiny dochází k nemalé interferenci (nejvíce u respondenta s největším osvojením češtiny), zejména v rovině lexikální.

Využijeme-li klasifikaci interference dle Rothmana (viz Příčiny vzniku jazykové interference), negativní transfer byl transferem z cizího jazyka (CJ1 – čeština), nikoli z mateřského.

Literatúra

- Albert, M. L., Obler, L. K. (1978). *The bilingual brain: neuropsychological and neurolinguistic aspects of bilingualism*. Academic Press.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Longman.
- Butler, Y. G., Hakuta, K. (2006). Bilingualism and second language acquisition. V T. K. Bhatia, W. C. Ritchie, (Eds.), *The handbook of bilingualism* (str. 114 – 144). Blackwell.
- Čermák, F. (2011). *Jazyk a jazykověda*. Karolinum.
- Ellis, R. (1977). *Second language acquisition*. Oxford University Press.
- Fernández, E. M., Cairns, H. S. (2014). *Základy psycholingvistiky*. Karolinum.
- Festman, J., Rodriguez-Fornells, A., Münte, T.F. (2010). Individual differences in control of language interference in late bilinguals are mainly related to general executive abilities. *Behavioral and Brain Functions* 6 (5). <https://doi.org/10.1186/1744-9081-6-5>
- Grígeľová, M. (2013). *Shody a rozdíly v lexiku češtiny a slovenštiny*. Bakalářská práce. Univerzita Palackého.
- Hendrich, J. (1988). *Didaktika cizích jazyků*. SPN.
- Houžvička, J. (2014). *Práce s chybou ve výuce cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)*. Univerzita Karlova v Praze.

- Chalupová, K. (2013). *Česko-slovenské lexikální rozdíly*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- Choděra, R. (2006). *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Academia.
- Janíková, V. (2014). *Individuální mnohojazyčnost a její psycholingvistické aspekty se zřetelem k osvojování jazyků*. *XLinguae European Scientific Language Journal*.
- Kamenárová, R., Španová, E., Ľos Ivoriková, H., Mošaťová, M., Krchová, Z., Tichá, H. (2018). *Krížom-krážom: Slovenčina A1*. *Studia Academica Slovaca*.
- Keslerová, Š. (2014). Interferenční chyba – kámen úrazu ve výuce češtiny pro Slováky. V J. Houžvička (Ed.), *Práce s chybou ve výuce cizích jazyků (včetně češtiny pro cizince)* (str. 70 – 73). Univerzita Karlova.
- Kotková, R. (2017). *Čeština nerodilých mluvčích s mateřským jazykem neslovanským*. Karolinum.
- Kussmaul, P. (1995). *Training the Translator*. John Benjamins Publishing Company.
- Lekova, B. (2010). Language interference and methods of its overcoming in foreign language teaching. *Trakia Journal of Sciences*, 8 (3), 320 – 324.
- Márová, S. (2015) *Nástrahy blízke príbuznosti (Slovensko-česká lexikální mezijazyková homonymie)*. Diplomová práce. Univerzita Karlova.
- Nekvapil, J. et al. (2009). *Mnohojazyčnost v České republice: základní informace*. Nakladatelství Lidové noviny.
- Ratajová, A. (2021). *Výuka češtiny jako cizího jazyka pro mluvčí slovenštiny na lékařských fakultách*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- Rothman, J., Iverson, M., Judy, T. (2011). Some notes on the generative study of L3 acquisition. *Second Language Research*, 27 (1), 5 – 19. <http://www.jstor.org/stable/43103848>
- Scrivener, J. (2005). *Learning Teaching: A Guidebook for English language teachers*, Oxford.
- Smirnov, A. A., Rubinštejn, S. L. (1961). *Psychologie: učebnice pro vysoké školy*. SPN.
- Sokolová, M., Musilová, K., Slančová, D. (2005). *Slovenčina a čeština: synchronne porovnanie s cvičeniami*. Vydavateľstvo UK.
- Veselý, J. (1985). *Problematika vyučování ruštině jako blízce příbuznému jazyku*. SPN.
- Zajíčková, J., Šourková, A. (1967). *Interference v ruské morfologii*. SPN.
- Zimová, J., Bartoňová, V., Dolínková, S., Brandeiský, P. et al. (1967). *Interference v ruském lexiku*. SPN.

Дениса Валкова

ИЗМЕЂУ ЧЕШКОГ И СЛОВАЧКОГ ЈЕЗИКА – ЈЕЗИЧКЕ ИНТЕРФЕРЕНЦИЈЕ СРПСКИХ БОХЕМИСТА ПРИЛИКОМ УЧЕЊА СЛОВАЧКОГ ЈЕЗИКА

Резиме

Мотивација за обраду теме рада произашла је пре свега из одсуства сличних истраживања усмерених на мешање чешког и словачког језика. Након теоријског увода који дефинише концепте интерференције, позитивног и негативног преноса, појашњавања како ћемо радити са појмовима у оквиру овог текста и представљања одабраних сличности и разлика између изабраних језика, фокусирали смо се на срж нашег истраживања – прикупљање података и њихово накнадно тумачење методом анализе грешака. У анализи је учествовало четири испитаника, студенти чешког језика који су похађали предмет Савремени словачки језик П-2 (почетници).

Током анализе нисмо открили значајне грешке условљене међујезичким трансфером. Студенти су најчешће правили грешке у изговору, нпр. [gde], [žiádné]. Напротив, приметили смо (у поређењу са студентима који не студирају чешки) позитиван утицај учења чешког, тачније већи степен разумевања током извршених активности.

Анализа текстова нам је помогла да откријемо и наведемо најчешће повремене грешке. У вежбама ниже когнитивне захтевности (тест лексика) студенти су (као и током анализе на часовима) показали да могу да искористе међујезички трансфер. Студенти не само да су на одговарајући начин користили речи које су исте на оба језика, већ су и доказали да могу имати користи од одређене сличности – то јест да користе сличну реч, а да притом сачувају њену различитост, нпр. чешки/словачки: stůl/stôl.

Утицај мешања чешког и словачког постао је приметан тек током писања текстова на теме „Породица” и „Мој викенд у Београду”. Текстови испитаника (П-1) који најдуже учи чешки (пет и по година) трпе највећи утицај негативног трансфера. У тексту од 167 речи, укупно 55% грешака је последица интерференције. Приметно боље резултате постигао је други испитаник. Са дужином текста од 131 речи, само 28% од укупног броја грешака је условљено интерференцијом. Резултати осталих испитаника (П-3 и П-4) су слични. У тексту од 71 речи, укупно 38% грешака приписујемо интерференцији, док у тексту од 88 речи 42% грешака изазвано је негативним трансфером.

Укупан утицај интерференције у овој групи био је 43% са највећим бројем лексичких грешака. На основу класификације коју смо користили (по Ротману), у свим случајевима је то био трансфер са страног (чешког), а не са матерњег језика (српског).

Кључне речи: студије језика, интерференција, међујезички трансфер, анализа грешака, западнословенски језици

Denisa Walková

MEZI ČEŠTINOU A SLOVENŠTINOU – JAZYKOVÉ INTERFERENCIE SRBSKÝCH BOHEMISTOV PRI UČENÍ SA SLOVENSKÉHO JAZYKA

Resumé

Motivácia spracovať danú tému príspevku v prvom rade pramenila z neexistencie podobného výskumu, ktorý by bol zameraný na interferenciu medzi českým a slovenským jazykom. Po teoretickom úvode, v ktorom boli vymedzené pojmy interferencia, pozitívny a negatívny transfer, objasnení, ako budeme s termínmi v rámci tohto textu pracovať, a po predstavení vybraných podobností a odlišností medzi zvolenými jazykmi sme sa zamerali na jadro nášho výskumu – zber dát a ich následnú interpretáciu prostredníctvom metódy analýzy chýb. Pozorovania a analýzy dokumentov sa zúčastnili štyria respondenti, študenti bohemistiky a súčasne poslucháči predmetu súčasný slovenský jazyk P 2 (začiatocníci).

Počas pozorovania sme neodhalili žiadnu zásadnú a závažnú chybovosť spôsobenú mezijazykovým transferom. Študenti sa najčastejšie dopúšťali chýb vo výslovnosti, napr. [gde], [žiádne]. Naopak, zaznamenali sme (v porovnaní so študentmi mimo odboru bohemistiky) pozitívny vplyv ovládania češtiny, a to vo vyššej miere porozumenia počas vykonávaných aktivít.

Analýza dokumentov nám pomohla odhaliť a špecifikovať najčastejšie sa opakujúce prehrešky. Pri cvičeniach nižšej kognitívnej náročnosti (test lexika) študenti (rovnako ako pri pozorovaní počas hodiny) ukázali, že dokážu využiť prenos medzi jazykmi. Študenti nielenže vhodne využívali slová, ktoré sú v oboch jazykoch rovnaké, zároveň však dokázali, že vedia ťažiť z ich určitej podobnosti – to znamená využiť podobné slovíčko, avšak zároveň zachovať jeho odlišnosť, napr. čeština/slovenčina: stůl/stól.

Vplyv interferencie medzi češtinou a slovenčinou sa výrazne prejavil až počas tvorby vlastných textov na témy Rodina a Můj víkend v Belehrade. Texty respondenta (R1), študujúceho češtinu najdlhšie (päť a pol roka), boli negatívnym transferom ovplyvnené najviac. Pri dĺžke textov 167 slov bolo celkovo 55 % chýb spôsobených interferenciou. Badateľne lepšie výsledky dosiahli texty R2. Pri dĺžke textov 131 slov bolo len 28 % chýb z celkového počtu interferenčných. Výsledky ďalších respondentov (R3 a R4) sú podobné. Pri dĺžke textov 71 slov celkovo 38% interferenčných chýb, pri dĺžke textov 88 slov 42 % chýb spôsobených negatívnym transferom.

Celkový výsledok interferenčných chýb v tejto skupine tvoril 43 %, keď kategórie, v rámci ktorých chybovosť najviac prevyšovala, boli kategórie lexikálne. Na základe nami použitej klasifikácie (podľa Rothmana) išlo vo všetkých prípadoch o transfer z cudzieho jazyka (z češtiny), a nie z materinského jazyka (srbčiny).

Kľúčové slová: štúdium jazykov, interferencia, mezijazykový transfer, analýza chýb, západoslovenské jazyky

Denisa Walková

**BETWEEN CZECH AND SLOVAK – LANGUAGE INTERFERENCE
OF SERBIAN STUDENTS STUDYING CZECH WHEN LEARNING THE SLOVAK LANGUAGE**

Summary

The motivation behind the creation of the paper stemmed from the absence of similar research focusing on the interference between the Czech and Slovak languages. After a theoretical introduction, when the concepts of interference, positive and negative transfer were defined, clarifying how we would deal with the terms within this text and presenting selected similarities and differences between these languages, we focused on the core of our investigation – data collection and their subsequent interpretation through the error analysis method. Four respondents, students of the Czech language and attendees of the subject Contemporary Slovak Language P 2 (beginners group) took part in the research - observation and analysis of the documents.

The observation during lectures did not show major and serious errors caused by interlanguage transfer. Students were most likely to make mistakes in pronunciation, e.g. [gde], [žiádné]. On the contrary, we detected (compared to students outside of the field of Czech language studies) a positive influence on Czech knowledge, especially in a higher degree of understanding during the carried-out activities.

Document analysis has helped us uncover and specify the most common and recurring mistakes. In an exercise of lower cognitive intensity (lexical test), students (as well as over the observation during the lesson) revealed that they could use positive transmission between languages. Students not only made appropriate use of words that are the same in both languages but also proved they can benefit from a certain similarity. That is, use a similar expression but at the same time maintain its difference, e.g. Czech/Slovak: stůl/stôl.

The interference between Czech and Slovak languages became significant while writing texts on the topics: The Family and My Weekend in Belgrade. The works of the respondent (R1), who has been studying Czech for the longest time (five and a half years), were the most affected by the negative transfer. In the text length of 167 words, a total of 55% of mistakes were due to interference. The R2 texts achieved much better results. In the text length of 131 words, just 28% of errors were the total range caused by interference. The results of the other respondents (R3 and R4) were similar. In the text length of 71 words, a total of 38% were interference mistakes; in the text length of 88 words, 42% of errors were caused by negative transfer.

The overall result of interference mistakes in this group was 43%. The category in which the error rate exceeded the most was the lexical category. Based on the classification used (according to Rothman), in all cases, there was a transfer from the first foreign Slavic language (Czech), not from the mother tongue (Serbian).

Keywords: language learning, interference, interlanguage transfer, error analysis, West Slavic languages

Přílohy

R1	<i>...protože je na 99 % podobná češtině.</i>
R2	<i>...a taky je podobný českém jazykem.</i>
R3	<i>...protože je podobná češtině.</i>
R4	<i>...protože je podobná češtině.</i>

Tabulka 1. Vybrané odpovědi respondentů na otázku, proč si vybrali slovenštinu jako povinně-volitelný jazyk

JÍDLO		DŮM/BYT A VYBAVENÍ	
Negativní transfer	Pozitivní transfer	Negativní transfer	Pozitivní transfer
Mrkva (část pro ČJ) Ryža (část pro ČJ) Vajce (část pro ČJ)	Chlieb (3x) Jahoda Koláč Voda Pivo Mrkva (2x) Polievka Pizza Sendvič Zmrzlina Mlieko Vajce Maslo Sol Čokoláda Palacinky	Skriň (část pro SJ) Televízie (část pro SJ) Kúpelna (část pro SJ)	Dvere (2) Okno (2) Stôl (4) Posteľ Koberec Vaňa Kuchyňa Lampa
Kurecí (část pro SJ) Mrkev (část pro SJ) Okurky (část pro SJ)			

Tabulka 2. Přehledová tabulka případů pozitivních a negativních transferů, úkoly v oddílu IV, test lexika

	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3	Respondent 4
Rodina	108 slov	108 slov	48 slov	48 slov
Můj víkend v Bělehradě	59 slov	23 slov	23 slov	40 slov
Celkem	167 slov	131 slov	71 slov	88 slov

Tabulka 3. Počet slov ve studentských textech (Rodina, Můj víkend v Bělehradě) v oddílu V

Chyby	formální	morfosyntaktické	lexikální	syntaktické	jiné
Celkem chyb v obou textech	12	11	28	10	1
Interferenční chyby	5	8	21	0	0

Tabulka 4. Respondent 1, celkem 167 slov v obou textech

Chyby	formální	morfosyntaktické	lexikální	syntaktické	jiné
Celkem chyb v obou textech	6	5	22	9	1
Interferenční chyby	1	2	9	0	0

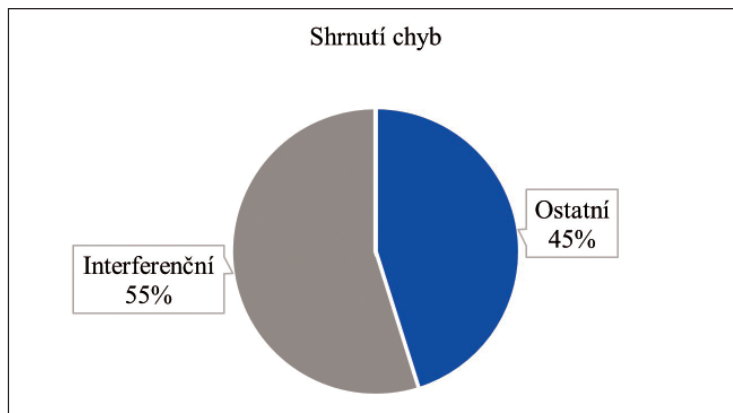
Tabulka 5. Respondent 2, celkem 131 slov v obou textech

Chyby	formální	morfosyntaktické	lexikální	syntaktické	jiné
Celkem chyb v obou textech	9	3	9	1	4
Interferenční chyby	2	0	6	1	1

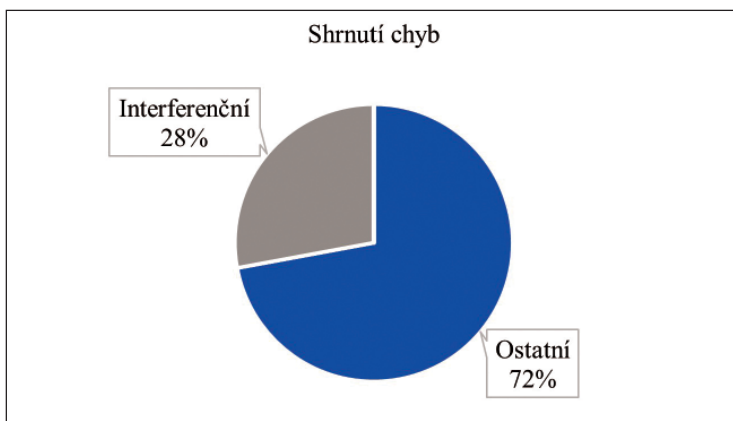
Tabulka 6. Respondent 3, celkem 71 slov v obou textech

Chyby	formální	morfosyntaktické	lexikální	syntaktické	jiné
Celkem chyb v obou textech	4	1	10	0	4
Interferenční chyby	1	0	6	0	1

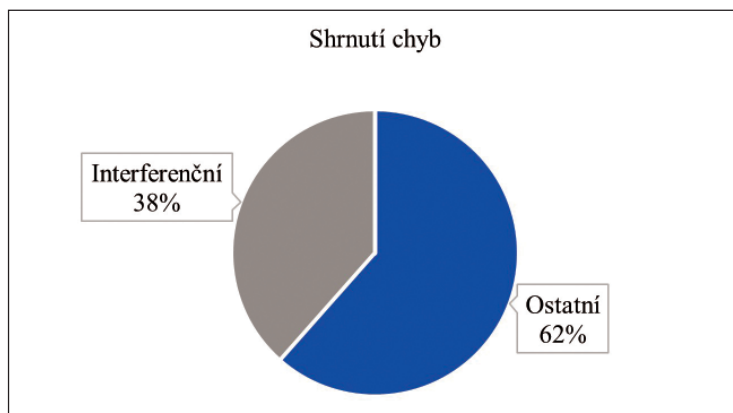
Tabulka 7. Respondent 4, celkem 88 slov v obou textech

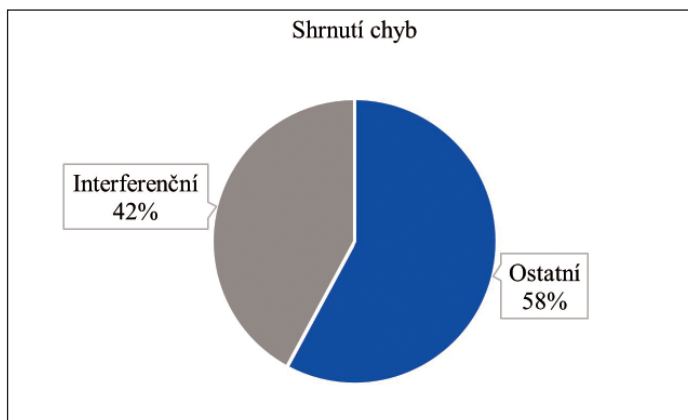
Graf 1. Respondent 1, chyby souhrnně: 62, z toho chyby interferenční: 34

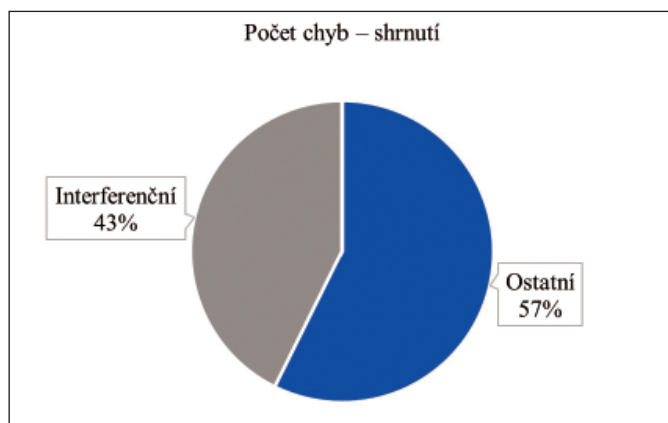
Graf 2. Respondent 2, chyby souhrnně: 43, z toho chyby interferenční: 12

Graf 3. Respondent 3, chyby souhrnně: 26, z toho chyby interferenční: 10

Graf 4. Respondent 4, chyby souhrnně: 19, z toho chyby interferenční: 8

Graf 5. Shrnutí chyb, chyb celkem ve všech textech: 150, z toho chyby interferenční: 64